

Reemigracija Lietuvoje XXI a.: švietimo sistemos parengtis priimti grįžtančių šeimų vaikus

Jurgita Bagdonaitė

Vilniaus universitetas

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas Lietuvos švietimo sistemos pasirengimas priimti grįžtančių migrantų vaikus. Įvardijamos problemos ir apibūdinami efektyviai reemigrantų vaikų integracijai trukdantys veiksniai. Apibendrinta mokslinė literatūra iliustruojama empirinio tyrimo duomenimis. Iš pateiktų tyrimo duomenų daromos išvados, kad reemigrantų vaikų ugdymo samprata išgyvena nuolatinę kaitą. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria Lietuvos švietimo institucijos, yra lietuvių kalbos ugdymas, tolerancijos trūkumas, mokytojų kompetencija. Bendradarbiaujančios aplinkos kūrimas išskirtas kaip vienas iš labiausiai pasiteisusių būdų, palengvinančių pedagogų darbą.

Esminiai žodžiai: reemigracija, vaikai, lituanistinės mokyklos, integracija, švietimo sistemos pasiruošimas.

Abstract. The article analyses the readiness of the Lithuanian education system to accept children from returning families. Moreover, it determines the problems and describes the factors hindering the effective integration of remigrant children. The summarised scientific literature is illustrated by empirical research data. Based on the aforementioned data of this study, it is concluded that the concept of education of remigrant children is ever-changing. The main obstacles that Lithuanian educational institutions are facing at the moment are Lithuanian language education and nurturing, a lack of tolerance and competencies of educators. The development and creation of a cooperative environment within the school is determined to be one of the most successful methods to facilitate the job of educators.

Key words: remigration, children, Lituanistic schools, integration, readiness of the educational system.

Įvadas

Migracija gali būti suprantama dvejopai: kaip daug galimybių ir kartu kaip daug problemų visuomenėje ir šeimoje lemiantis veiksnys. Imigracija ganėtinai seniai nebėra suvokiama kaip paskutinis migracijos procesas, tačiau grįžtamoji migracija dažnai yra pamirštama, nors ji yra vienas iš svarbių imigracijos proceso komponentų (Cassarino, 2004).

Remiantis moksline literatūra (Arowolo, 2000; Cassarino, 2004; Dumitru, Langa, 2016; Pichler, Tomic, 2018) grįžimo motyvus galima skirstyti į tris dideles kategorijas: 1. ekonominės ir profesinės priežastys; 2. patriotinės ir socialinės; 3. šeiminių ir asmeninių. Prie grįžimo veiksnių priskiriamas ir noras auginti vaikus savo gimtojoje šalyje (Arowolo, 2000; Palaiologou, 2007). Lyginant skirtingų tautybių grįžimo iš ekonomiškai stipresnių šalių tendencijas pastebėtina, kad Graikijos, Ispanijos, Armėnijos ar Rumunijos piliečiams gimtosios šalies švietimo sistema yra vienas iš motyvatorių grįžti į gimtinę. Grįžtantiems gimtosios šalies švietimo sistema yra labiau priimtina, labiau disciplinuota, o tai, anot grįžtančiųjų, yra teigiama savybė.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais Lietuvos migracijos departamento duomenys rodė spartų Lietuvos gyventojų išvykimą iš šalies. Nuo 1990 metų gyventojų skaičius Lietuvoje sumažėjo 883 tūkst. – tai sudaro apie 24 proc. gyventojų, tačiau, nesuklosčius darbo sąlygoms, artimųjų ilgesys, o gal noras sudaryti sąlygas vaikams augti ir mokytis labiau jiems pažįstamoje kultūrinėje aplinkoje skatina dalį emigravusiųjų asmenų grįžti į Lietuvą. Statistikos departamento duomenimis, per 2019 metus į Lietuvą grįžo apie 20 tūkstančių emigravusių Lietuvos piliečių, t. y. maždaug ketvirtadaliu daugiau nei 2018 metais (Statistikos departamentas, 2020)¹.

Tikėtina, jog, atsižvelgdama į šiuos duomenis, Lietuva stengiasi sudaryti visas įmanomas sąlygas grįžtančiųjų iš užsienio vaikų integracijai. Dokumentuose, kurie patvirtinti nacionaliniu lygmeniu, keliami tikslai ir siekiai, kad mokyklos pripažintų ir gerbtų mokinių asmeninius ir socialinius skirtumus, prisitaikytų prie mokinio interesų bei ugdymosi poreikius atitinkančių sprendimų. Teisiškai nurodoma, jog visos Lietuvos mokyklos dirba pagal patvirtintas valstybines programas, sąlygos ir galimybės vaikui, grįžusiam iš užsienio, turi būti suteikiamos vienodos, kaip ir visiems Lietuvos piliečiams (Makarevičienė ir kt., 2018).

Per pastaruosius dvidešimt metų Lietuvoje aprašytų tyrimų reemigracijos tematika taip pat padaugėjo (Ruškus, Kuzmickaitė, 2008; Ražanauskaitė, Brazienė, 2010; Budginaitė, Mašidlauskaitė, 2015; Kairė, 2019), tačiau nepaisant esamų tyrimų ši sritis Lietuvos nacionalinėse studijose dar visai nauja. Lietuvos moksliniuose tyrimuose tyrimo objektu dažniausiai pasirenkamos grįžusių vaikų ugdymo organizavimo problemos, o grįžusių šeimų situacija dažniausiai apžvelgiama iš grįžusių tėvų pozicijų, retai atsižvelgiant į kartu su jais migruojančius vaikus kaip į vieną iš labiausiai pažeidžiamų amžiaus grupių. Atlikto empirinio tyrimo duomenys leido giliau pažvelgti į esamas problemas nacionaliniu lygmeniu bei nustatyti veiksnius ir iššūkius, padedančius ir (ar) trukdančius integracijos procesui ugdymo įstaigose.

Reikšminga paminėti, jog šiame darbe koncentruojamasi į bendrojo ugdymo mokyklų pasiruošimą įtraukiant užsienio liuanistines mokyklas (toliau straipsnyje minimos kaip liuanistinės mokyklos). Taip siekiama praktiškai ištirti vaikų paruošimą prieš grįžtant į Lietuvą ir kokia yra bendrojo ugdymo mokyklų situacija siekiant užtikrinti prieinamą ugdymą kiekvienam.

Šio straipsnio objektas – Lietuvos švietimo sistemos pasirengimas priimti grįžtančiųjų migrantų vaikus. *Tyrimo tikslas* – atskleisti ir įvertinti Lietuvos švietimo sistemos pasiruošimą priimti grįžtančių šeimų vaikus bei įvardyti iššūkius ir veiksnius, darančius įtaką jų efektyviai integracijai. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą buvo siekiama ištirti Lietuvos ir užsienio liuanistinio švietimo institucijų darbuotojų požiūrius į reemigrantų vaikų integravimo situaciją Lietuvoje ir diagnozuoti veiksnius bei iššūkius, darančius įtaką sėkmingai / nesėkmingai integracijai. Šiame tyrime sąvoka „grįžęs vaikas“ apibrėžiama kaip mokyklinio amžiaus (6/7–18/19 metų) asmuo, išbuvęs užsienyje ilgiau nei vienus metus (12 mėnesių) ir grįžęs (atvykęs) į Lietuvą su tėvais arba be jų. Taip pat „grįžusio

¹ Oficialiosios statistikos portalas. Grįžę Lietuvos Respublikos piliečiai [žiūrėta 2020-10-03]: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>.

vaiko“ apibrėžimui priskiriamas mokyklinio amžiaus asmuo, gimęs ir augęs užsienio šalyje, tačiau jis (ji) kartu su tėvais atvyko gyventi į Lietuvą, o jo tėvai arba vienas iš tėvų yra lietuviai (-ė).

Tyrimo metodologija

Grįžusio vaiko adaptacija pirmiausia reiškia, kad jis turi pritapti prie naujos kultūros, naujų mokyklos taisyklių, mokymosi strategijų, kurios prisideda prie vaiko tapatumo, savo įgūdžių ir bruožų supratimo. Remiantis V. Targamadžės (2017) „Geros mokyklos koncepcijos įgyvendinimo linkmėmis“, grįžusių (ir ne tik) vaikų integracijos procesą mokykloje nulemia penki lygmenys (societarinis, sisteminis, institucinis, interpersonalinis, intrapersonalinis). Šeima ir asmeninės vaiko savybės yra neginčytinai svarbios, tačiau šiame straipsnyje buvo siekiama išanalizuoti pirmųjų keturių lygmenų sąveiką grįžusio vaiko ugdymo procese.

Siekiant užsibrėžto tikslo darbe buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas ir interpretacinis interviu įvertinimas. Naudojant kokybinį tyrimą ir interpretacinį interviu vertinimą yra galima plačiau išsiginčyti tyrimo objekto esmę (Gadamer, Dutt, 2001). Interviu interpretacijos metu buvo siekiama suprasti ir išanalizuoti tekstą suteikiant jam aiškumą bei prasmę.

Kadangi kokybinis tyrimas skirtas išsiaiškinti tyrimo dalyvių požiūriui, nuostatomis ir idėjoms grįžtančiųjų iš užsienio vaikų ugdymo tema, buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu tipas. Pusiau struktūruotame interviu buvo numatyti konkretūs klausimai, tačiau kai kurie klausimai kito atsižvelgiant į tai, kokios informacijos buvo tikimasi gauti iš informantų, atstovaujančių skirtingoms pozicijoms grįžtančiųjų vaikų integracijos procese ir ugdymo grandinėje bendrąja prasme. Toks interviu apibūdinamas kaip „be detalaus plano, klausinėjama laisva forma; situacija atvira, galinti keistis“ (Kardelis, 2002, p. 94). Tyrimo tikslams pasiekti buvo naudojama patogioji atranka: tyrimo dalyviai pasirinkti lengviausiai prieinami, remiantis tyrėjo asmeniniais kontaktais.

Tyrimo dalyvavo devyni skirtingos patirties turintys asmenys bei esantys savo srities specialistai. Kokybinis tyrimas suskirstytas į tris rinkimo etapus: pirmajame tyrimo etape apklausiami trys Švietimo, mokslo ir sporto ministerijoje dirbantys ekspertai. Tolesniame etape buvo atliekama dviejų valstybinių mokyklų vadovų ir tų pačių mokyklų lietuvių kalbos mokytojų kokybinė interviu apklausa. Paskutinis kokybinio interviu etapas atliekamas su dviejų skirtingų užsienio šalių lituanistinių mokyklų vadovais / mokytojais. Toks tyrimo dalyvių pasirinkimas buvo vykdomas siekiant gauti nevienodas patirtis. Tikėtina, tai prisidėjo prie išsamesnio tiriamojo reiškinio supratimo.

Interviu pradžioje buvo stengiamasi užmegzti kontaktą ir artimiau susipažinti su tyrimo dalyviais, todėl tiriamiesiems buvo užduodamas klausimas / pateikiamas teiginys, skatinantis pasidalyti savo asmenine / profesine patirtimi, susijusia su tyrimo tema. Vėliau buvo užduodami klausimai, susiję su tiriamuoju objektu: 1) atskleisti esamą iš užsienio grįžusių vaikų situaciją; 2) atskleisti, kokios švietimo paslaugos yra teikiamos Lietuvos ir užsienio šalių lituanistinėse mokyklose siekiant kokybiškos ir efektyvios į Lietuvą grįžusių vaikų integracijos dabar arba ateityje; 3) atskleisti iššūkius, trukdžius ir galimy-

bes, kylančias švietimo institucijoms siekiant bendro tikslo; 4) atskleisti, kokie veiksniai padeda ir kokie trukdo grįžusio vaiko integracijai.

Tyrimo rezultatai

Aptariant Lietuvos švietimo situaciją buvo įvardijami tam tikri iššūkiai, su kuriais susiduriama integracijos metu: lietuvių kalbos nemokėjimas, mokytojų kompetencijų trūkumas ir tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymą buvo paminėti visų tyrimo dalyvių kaip vieni labiausiai dėmesio reikalaujantys iššūkiai. Keli tyrimo dalyviai taip pat įvardijo programų neatitikimą (užsienio ir Lietuvos), mokyklos administracijos supratingumą, bendradarbiavimą tarp institucijų, kaip vienus iš iššūkių, kylančių nacionaliniu lygmeniu. Akivaizdu, šie iššūkiai reikalauja daug pokių ir integruotų sprendimų.

Pastebėta, jog kalbėdami apie iššūkius, su kuriais susiduria švietimo institucijos, tyrimo dalyviai dažnai juos sutapatino su tiesiogiai iš užsienio grįžusį vaiką veikiančiais veiksniais, padedančiais ar trukdančiais jo integracijai. Žinoma, toks tapatinimas nėra klaidingas, tačiau šio tyrimo analizės metu buvo remiamasi tuo, jog tiesiogiai vaiko integraciją lemiantys veiksniai nebūtinai yra nacionaliniu lygmeniu išsprendžiami iššūkiai. Pasitelkus visų tyrimo dalyvių atsakymus buvo išskirtos dvi veiksmų grupės – išoriniai ir vidiniai veiksniai. Prie išorinių vaiko integraciją veikiančių veiksmų informantai priskyrė tėvų / globėjų įsitraukimą į ugdymą, fizinę ir psichologinę aplinką, mokytojo kompetenciją / nekompetenciją švietimo sistemos pasiruošimą, visuomenės požiūrį ir bendrumo jausmą klasėje. Vidiniams vaiko integraciją veikiančioms veiksmams buvo priskirta kultūros skirtumai (etninė tapatybė), asmeninės motyvacijos buvimas bei vaiko asmeninis pasirengimas iki grįžimo. Tolerancijos trūkumas įvardijamas kaip opiausia problema, su kuria susiduria grįžtantieji ne tik visuomenėje, bet ir mokyklos bendruomenėje, o tai tampa vienu iš pagrindinių veiksmų, trukdančių grįžusio vaiko integracijai.

Tyrimo dalyviai pastebėjo ir dar vieną aspektą, reikalingą sėkmingai grįžusio vaiko integracijai, – švietimo sistemos, visuomenės, tėvų ir paties vaiko „lankstumą“. Tampa labai svarbu ne tik Lietuvos Respublikos švietimo nuostatos, bet ir tai, kaip visi veiksniai kartu su šiomis nuostatomis vaiko gyvenime koreliuoja tarpusavyje.

Švietimo ekspertų teigimu, grįžtančiųjų vaikų situacija ugdymo įstaigose yra nelengva, bet išsprendžiama. Pasak ekspertų, nacionalinis lygmuo ir konkrečiai švietimo sistema nėra visiškai nepasiruošę, pavyzdžiui, yra įsteigtas „vienas langelis“, kur grįžtantys tėvai gali gauti informaciją vaikų ugdymo klausimais. Sukurtas „mokyklų tinklas“, kuris jungia mokyklas, labiau pasiruošusias priimti grįžtančiuosius, be to, tautinių mažumų mokiniai jau seniai yra mokomi pagal panašią ugdymo turinio struktūrą, kuomet lietuvių kalbos vaikas turi išmokti kaip vartojamosios. Dauguma teisės aktų taip pat yra keičiami atsižvelgiant į grįžtančiųjų ir mokytojų poreikius. Vis dėlto, švietimo ekspertų teigimu, dažniausiai problemų iškyla dėl netinkamo komunikavimo, kaip pildyti įvairius dokumentus, ir bendradarbiavimo tarp institucijų trūkumo.

Reikšminga paminėti, jog mokyklų vadovų, mokytojų ir švietimo ekspertų nuomonės išsiskyrė. Pasak mokyklų vadovų ir mokytojų, švietimo sistemos pasiruošimas grįžtančiųjų mokinių klausimais yra vis dar pradinėje stadijoje. Lietuvos mokyklų vadovai pastebi,

jog adaptacijos procesas priklauso ne vien nuo nacionalinio lygmens pasiruošimo, bet ir nuo to, kokie vaikai grįžta. Lietuvos mokyklų vadovai grįžusius vaikus suskirsto į tam tikras grupes:

1. Vaikai, kurie lankė aukšto lygio mokyklas, turėjo galimybę gauti stabilią socialinę ir psichologinę pagalbą. Taip pat vaikai, kurių tėvai buvo nusiteikę, jog išvykimas iš Lietuvos laikinas.
2. Vaikai, kurių tėvai grįžta patriotinių jausmų vedami, paskatinti senelių pasakojimų.
3. Vaikai, kurių tėvai buvo priversti dažnai keisti gyvenamąją vietą, darbą ir dėl šios priežasties vaikas buvo priverstas dažnai keisti mokyklą. Įprastai šie vaikai būna socialiai apleisti, dėl šios priežasties atsiranda didžiulės akademinų žinių ir lietuvių kalbos spragos.
4. Vyresnio amžiaus mokiniai, kurie jau būna susikūrę savo draugų ratą ir įpratę prie savo gimtos (ne Lietuvos) ar iki grįžimo gyvenamos šalies švietimo sistemos.

Taip pat pastebima tendencija, jog pirmos ir antros grupių vaikams adaptacija dažniausiai būna lengvesnė nei trečios ir ketvirtos.

Lietuvių kalbos mokymas(is)

Reemigrantų vaikų integracijos gerinimo procese daug dėmesio skiriama lietuvių kalbos ugdymui, didelę reikšmę suteikiant mokytojo darbo metodams. Vadinasi, pagrindinis „svoris“ integruojant mokinius būtent ir yra perkeliamas mokytojams, o sisteminis (politinis) ir institucinis (administracinis) lygmenys tampa mažiau svarbūs, nors jie yra vieni iš sudedamųjų dalių visoje švietimo sistemos piramidėje.

Lietuvoje gyvenantys tyrimo dalyviai supranta, jog nuo besikeičiančios kalbos „nepabėgsime“. Kaip teigia L. Duoblienė (2009, p. 79), globalizacija atveria dideles duris daugiakultūriškumui, galimybes mokytis iš kitų kultūrų, tačiau visuomenėje, kuri dėl savo istorijos yra konservatyvi, toks tarpkultūrinių santykių skatinimas gali sukelti konfliktų ir baimės. Šis paradoksalus požiūris atsiskleidė ir empirinio tyrimo metu. Kalbėdami apie lietuvių kalbos ugdymą tyrimo dalyviai dažnai išreikšdavo pasididžiavimą lietuvių kalba, tačiau kartu buvo galima įžvelgti ir nusivylimą dėl lietuvių kalbos ar nusistovėjusių vertybinių nuostatų kaitos.

Užsienio lituanistinių mokyklų vadovai / mokytojai išskiria lietuvių kalbą kaip paveldo kalbą. Plačiąja prasme paveldo kalbą moka tie vaikai, kurių šeimos emigravo². Jie taip pat pabrėžia, jog svarbiausias šių mokyklų siekis yra tautinio identiteto išsaugojimas ir norėjimas palaikyti ryšį su Lietuva, o ne intensyvios lietuvių kalbos pamokos. Pastebėta, jog lietuvių kalbos pamokos lituanistinėse mokyklose dažnai vyksta atskirai atsižvelgiant į mokinių amžių ir kalbos mokėjimo lygį, tačiau kiti dalykai yra jungiami siekiant bendrumo jausmo visose grupėse.

² Paveldo kalbos mokymasis skiriasi nuo užsienio kalbos mokymosi, dažnu atveju vaikai savo paveldo kalbą moka pakankamai gerai, tačiau žodynas, akcentas ir raštingumas dažnai skiriasi nuo šeimos narių ar asmenų, gyvenančių tėvų kilmės šalyje. Mokant tokios kalbos būtina atsižvelgti ne tik į įgūdžių ugdymą, bet ir į daugybę kitų sociolingvistinių aplinkybių (Montrul, 2010).

Lietuvos mokyklų mokytojų teigimu, žodynas ir sakinio struktūra tampa labai svarbiais komponentais mokant lietuvių kalbos. Tiesa, kalbėdami apie lietuvių kalbos mokymą, jie išskiria, kad ne ką mažiau svarbu yra kasdienės situacijos, nes dažnai vaikas, mokėdamas buitinę kalbą, gali nemokėti specifinių žodžių ar frazių. Reikia pabrėžti, jog tyrimo metu buvo išsakyta, kad labiausiai pasigendama metodinės medžiagos, pritaikytos grįžtančiųjų vaikų lietuvių kalbos ugdymui.

Tokie skirtingi požiūriai į grįžusių iš užsienio vaikų lietuvių kalbos ugdymą atskleidžia, kad Lietuvoje tai ypač nauja tematika. Patys mokytojai, tyrimo metu kalbėdami apie savo kompetenciją, pabrėžė, jog nėra visiškai įsitikinę, kad žino pakankamai, kaip ugdyti grįžtančių migrantų vaikus. Kol kas mokytojai jaučiasi pasimetę tarp skirtingų rekomendacijų, nesuderintų dokumentų, kuriantys savo individualias programas, vertinimo būdus ir kažkokią stebuklingu būdu paruošiantys lietuvių kalbos nemokantį vaiką Lietuvos nacionaliniams ir pasaulio žinių patikrinimams, o svarbiausia – gyvenimui. Tyrimo metu apklausti mokytojai teigia, kad kurdami ugdymo planus jie bendradarbiauja tarpusavy, analizuoja galimybes vaiko integracijos gerinimui. Pasak jų, mokyklos bendruomenės palaikymas yra labiausiai motyvuojantis siekti tolesnių tikslų. Instituciniu ugdymo realybės lygmeniu yra labai svarbu, kaip mokykla kurs savo mokyklos kultūrą ir kaip įgyvendins mokyklos filosofiją.

Empirinio tyrimo metu taip pat išryškėja, jog užsienio šalyse dirbantys mokytojai pasigenda bendradarbiavimo tarp Lietuvos švietimo sistemos institucijų, nors siekia to paties tikslo – „prakalbinti vaiką lietuviškai“. Socialinių tinklų kūrimas tarp šių mokyklų duotų abipusės naudos. Tampa akivaizdu, jog dalijimasis gerąja patirtimi – akivaizdžiai vis dar nauja paradigma. Empirinio tyrimo metu taip pat pastebėta, kad naudinga informacija, kurią turi sukaupusios skirtingos švietimo institucijos, dažnai nepasiekia kitų su tais pačiais iššūkiais susiduriančių institucijų. Esant tokiai situacijai tikėtina, jog informacijos dalijimosi ciklas gali užstrigti ir nebūti sėkmingas, jei mokyklos kaip vieneto žinių plėtojimas nekoreliuos su valstybės tikslais ir ateities poreikiais. Būtina pabrėžti, jog bendros ateities siekimas gali padėti Lietuvos švietimo institucijoms susisteminti turimas žinias, jas pagilinti, o kartu įgyti trūkstamų žinių gerinant grįžtančiųjų integraciją.

Diskusija

Šiame darbe buvo stengiamasi atskleisti švietimo sistemos funkcionavimą ir jos sukeliamo poveikio stiprumą reemigrantų ugdyme. Trys skirtingos švietimo lygmenų pozicijos lemia skirtingą reemigrantų vaikų ugdymo supratimą ir skirtingai paveikia grįžusio vaiko adaptaciją bendruomenėje.

Pirmoji pozicija – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, t. y. viena iš asimiliaciją visuomenėje skatinančių pozicijų, kuomet bendrų taisyklių kūrimas ir taisyklių vykdymo priežiūra tampa vienu iš būdų adaptuoti reemigrantus mokykloje. G. Mažeikis (2014) tai įvardija kaip direktyvinį politinį mitą, kuomet pagrindinis politikos kūrėjų siekis yra reprezentuoti praeitį šiuolaikinėje pasaulio santvarkoje, t. y. ugdyti asmenį pagal savo šalies tradicijas perteikiant visas praeities emocijas, vertybes ir idealus. Šiuo atveju grįžusių iš užsienio emigrantų vaikai yra tarsi priversti perimti Lietuvos nustatytus

idealus pamirštant ankstesnę kultūrą, kurioje gimė ar augo. Šiuo straipsniu nesiekama sumenkinti tradicijų, tačiau šalia vertybinio masto tikimasi užtikrinti racionalų požiūrį į nusistovėjusias nuostatas.

Antroji pozicija – mokyklos administracijos / vadovų, kurie yra pereinamoji grandis tarp įstatymų kūrėjų ir praktinių veiksmų vykdytojų. Ši grupė yra tarsi pasiklydusi tarp savo nuomonės, jog vaiko gyvenimiškoji patirtis gali būti naudinga visuomenėje, ir tarp to, kad vaiko asimiliacija yra nustatyta aukštesniųjų institucijų, neatsižvelgiant į unikalias vaiko patirtis kitoje šalyje. A. Hargreaves (2008) teigia, jog dažnos vyriausybės mokyklų reformos ganėtinai apsunkena mokyklų galimybes būti kūrybiškoms ir besidalinančioms patirtimis. Užuoat žiūrėję į mokyklų vadovus kaip į atskirus asmenis, turime žiūrėti į juos kaip į visa apimančią jėgą, galinčią formuoti mokyklos bendruomenę ir taip užtikrinančią visiems mokiniams efektyvią ir kūrybingą mokymosi patirtį (Fink, 2005). Šiame straipsnyje užsienio lituanistinės mokyklos vadovai taip pat atstovauja antrai pozicijai, tiesiog pažvelgia į Lietuvos švietimo sistemą „iš šalies“. Šie asmenys, turėdami kitokį suvokimą apie švietimo sistemą ir mokinių ugdymą, teigia, jog švietimo sistema turi tarnauti žmogui, o ne žmogus sistemai.

Trečiajai pozicijai atstovauja mokytojai, neretai įsitikinę, jog jų nuomonė yra mažiausiai reikšminga keičiant švietimo sistemą. Dėl šios priežasties jie tampa arba praktiniais vykdytojais, arba tyliaisiais stereotipų griovėjais, kuriančiais individualias grįžtančiųjų ugdymo schemas. Pastarosios dažnu atveju taip ir lieka tarp klasės sienų. Tačiau kairiosios pakraipos mokslininkai yra jau seniai pastebėję, jog būtent pedagogas yra tas asmuo, kuris integruoja jaunos asmenis į visuomenę ir ekonominę sistemą (Cole, 2007). Taigi, integruojant reemigrantų vaikus, mokytojas atlieka svarbiausią vaidmenį. Rengiant mokytojus ir keliant jau esamų mokytojų kompetenciją, pokalbiai apie įvairovę, paliečiant ir grįžtančių šeimų vaikus, tampa būtini, nes būtent mokytojas, dirbdamas su multikultūre klase, privalo būti tolerantiškas ir taip ugdantis toleranciją Lietuvos visuomenėje.

Šis darbas atskleidžia poreikį sutelkti dėmesį į lietuvių kilmės emigrantus, jų vaikus ir ugdymą visose pasaulio lietuvių bendruomenėse. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, buvo išskirtos ir kelios rekomendacijos siekiant gerinti grįžtančiųjų vaikų integraciją į Lietuvos švietimo įstaigas:

- kalbos klasės steigimas pagal poreikį;
- vaikų klasėje skaičiaus mažinimas, mokytojo padėjėjo etato steigimas;
- pasiekimų fiksavimas, vaiko įsivertinimas.

Aptariant tyrimo dalyvių pasiūlymus, galima pastebėti bendrus panašumus – visos rekomendacijos yra orientuotos į kalbos ugdymą ir orientuojasi į galimybę vaikui suteikti ugdymą individualiai.

Užsienio lituanistinių mokyklų vadovai / mokytojai siūlo atsižvelgti į užsienio šalių patirtį, kuomet vaikas, nemokantis anglų kalbos, yra mokomas jos intensyviau būdu, tačiau visiškai nuo bendraamžių ir kitų užsiėmimų jis nėra atskiriamas. Žinoma, ne visos Lietuvos mokyklos turi galimybes tokioms klasėms sukurti, ypač kai į kai kurias mokyklas grįžta vos po kelis vaikus. Šiuo atveju yra siūloma kurti savaitgalines kalbos klases regionuose pagal poreikį. Tokiu atveju vaikas nėra atskirtas nuo savo bendraamžių klasės ir kiti užsiėmimai vyksta atsižvelgiant į vaiko individualius gabumus.

Taigi, šis tyrimas įvertino, kas ir kaip Lietuvoje vykdoma stengiantis integruoti grįžusių iš užsienio lietuvių vaikus bei kokie veiksniai nulemia vaiko integraciją. Būsimi tyrimai galėtų plėtoti šią idėją ir tirti, kas buvo pasiekta per kelerius metus. Norint pagerinti ar patikrinti duomenų rinkimo tikslumą, būtų galima panaudoti kokybinį ir kiekybinį tyrimus kartu, taip padidinant tiriamųjų skaičių ir išplečiant tyrimo lauką. Taip pat šiame tyrime nebuvo išmatuotas grįžusių iš užsienio tėvų pasitenkinimas ir suvokimas, kaip didėja mokyklų pasirinkimas Lietuvoje ir sugrįžtančių vaikų priėmimo galimybės. Norint išsiaiškinti, ar teikiamos integracijos rekomendacijos ir programos tinkamai veikia, būtų naudinga atlikti fenomenologinį tyrimą, siekiant ištirti vaiko išgyvenimus integracijos proceso metu. Tokie tyrimai padėtų išsamiau išnagrinėti reemigrantų sprendimus ir patirtį.

Išvados

Migracija yra nesibaigiantis, nevienareikšmis procesas, kurio metu migruojantis asmuo dažniausiai turi galimybę grįžti į savo kilmės šalį (reemigruoti). Visi politiniai sprendimai, susiję su migracijos procesu, daro įtaką migrantų šeimų vaikams. Tinkamas švietimo sistemos pasiruošimas priimti grįžtančiuosius suteikia galimybes sėkmingai reemigrantų ir jų vaikų integracijai, kuriant ilgalaikę pridėtinę vertę valstybei.

Lietuvoje reemigrantų vaikų ugdymo turinys yra kuriamas neatsižvelgiant į globalizacijos procesus. Ne visos Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos yra pasirengusios priimti iš užsienio grįžusius vaikus ir sudaryti tinkamas sąlygas jų ugdymui. Siekiant pagerinti šią situaciją yra svarbus visų integracijos procese dalyvaujančių švietimo institucijų bendradarbiavimas ir partnerystės tęstinumas.

Grįžusių šeimų vaikus Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose veikia tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai. Svarbiausiu veiksniu yra išskiriama paties vaiko motyvacija mokantis kalbą, tačiau siekiant sėkmingos integracijos yra būtinas bendradarbiavimas su tėvais, mokytojų kompetencijų ugdymas ir priimančios mokyklos bendruomenės požiūris. Tolerancijos trūkumas ir atskirtis grįžtančiųjų atžvilgiu yra bene didžiausi iššūkiai, su kuriais susiduria švietimo institucijos.

Užsienio šalyse dirbantys tyrimo dalyviai pastebi, kad Lietuvoje išeiviai ar emigrantai yra „pamiršami“, o lietuvių kalba dažnai suprantama kaip vertybė ar „tautiškumo“ įrodymas. Šiuo atveju emigravęs asmuo, o ypač nemokantis lietuvių kalbos, tarsi nebeturi teisės savęs vadinti lietuviu, o tai grįžusiems į Lietuvą emigrantų vaikams gali sukelti vidinius konfliktus ieškant savo tautinio identiteto.

Literatūra

- Arowolo, O. O. (2000). Return migration and the problem of reintegration. *International Migration*, 38(5), 59–82.
- Budginaitė, I., Mašidlauskaitė, R. (2015). Ar laukiami diasporos vaikai Lietuvoje? Tėvų ir mokytojų patirtys. *Politologija*, 2, 94–128.
- Cassarino, J. P. (2004). Theorising return migration: a revisited conceptual approach to return migration. *Florence: European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, RSCAS working paper* (2004).

- Cole, M. (2007). *Marxism and educational theory: Origins and issues*. USA: Routledge Falmer.
- Dumitru, F., Langa, C. (2016). Schooling adaptation of Romanian remigrants pupils to the primary education in Romania. *Social Sciences and Education Research Review*, 3(1), 77–86.
- Duoblienė, L. (2009). Ar pavyks išvengti hibridinio tapatumo formavimo(si) informacinėje visuomenėje? *Acta Paedagogica Vilnensia*, 23, 79–91.
- Fink, D. (2005). *Leadership for mortals: Developing and sustaining leaders of learning*. Sage.
- Gadamer, H. G., Dutt, C. (2001). *Gadamer in conversation: Reflections and commentary*. Yale University Press.
- Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje*. Vilnius: Homo liber.
- Kairė, S. (2019). Į Lietuvą grįžusių/atvykusių vaikų integraciją švietimo sistemą skirtingų savivaldybių mokyklose. *Projektas „Kurk Lietuvai“*. [žiūrėta 2020-04-07]. Prieiga per internetą: http://kurklit.lt/wp-content/uploads/2019/04/%C4%AF-Lietuv%C4%85-gr%C4%AF%C5%BEtan%C4%8Di%C5%B3-vaik%C5%B3-integracija-%C4%AF-%C5%A1vietimo-sistem%C4%85_-esama-situacija-3.pdf.
- Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis leidimas. Kaunas.
- Makarevičienė, A., Budginaitė-Mačkinė, I., Erentaitė, R., Strauka, O., Valansevičiūtė, G. (2018, lapkritis). Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimas. *PPMI group*. žiūrėta 2019-11-08]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/%C5%A0vietimo%20paslaugos%20sugr%C4%AF%C5%BEusiems_galutin%C4%97%20ataskaita_20181120.pdf.
- Mažeikis, G. (2014). Hermeneutinė direktyvinės mitologijos ir humanizmo kritika. *Inter studia humanitatis*, 17, 42–61.
- Montrul, S. (2010). Current issues in heritage language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, 3–23.
- Oficialiosios statistikos portalas (2020). Grįžę Lietuvos Respublikos piliečiai. [žiūrėta 2020-10-03]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>.
- Palaiologou, N. (2007). School adjustment difficulties of immigrant children in Greece. *Intercultural Education*, 18 (2), 99–110.
- Pichler, R., Tomic, C. H., (2018). *Remigration to post-socialist Europe: Hopes and realities of return*, LIT Verlag Münster.
- Ražanauskaitė, J., Brazienė, R. (2010). Grįžtamoji lietuvių emigracija: prielaidos, požiūriai, kontekstas. *Filosofija. Sociologija*, 21 (4), 285–297.
- Ruškus, J., Kuzmickaitė, D. K. (2008). Į Lietuvą grįžusių šeimų vaikų ugdymo ypatumai: „Šėltinio“ mokyklos atvejis. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2 (6), 106–116.
- Targamadžė, V. (2017). *Geros mokyklos koncepcijos įgyvendinimo linkmės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Remigration in Lithuania in the 21st Century: The Readiness of the Education System to Accept Students from Returning Families

Jurgita Bagdonaitė

Vilnius University

S u m m a r y

The research of remigration while underlining social, psychological and cultural areas of its process began quite recently. School-age children arriving together with returning emigrants are forced to continue their education in general education schools in Lithuania. To this day, a large proportion of educators are facing a great deal of uncertainty while educating the children returning from abroad. This leads to the main question of this article: what makes returning child's integration in the Lithuanian education system successful?

The objective of the article: The readiness of the education system to accept students from returning families. *The main aim of the article:* to reveal and examine the preparation of the Lithuanian education system to accept children from returning families, and, moreover, to determine the factors needed for their successful integration. *The main tasks of the article:* to evaluate the readiness and also the limitations when accepting returning children to general education schools in Lithuania. Furthermore, to conduct an empirical research study in order to examine the standpoint of the employees at the educational institutions in Lithuania regarding the educational integration of returning children, as well as to determine the influencing factors that have a significant impact on the success of integration of the children while also determining the main influencing factors of remigration, its obstacles and limitations along with analyzing the impact of the preparation of students in Lithuanian schools abroad on their education after their return.

Research methodology: the analysis of the scientific literature and other information sources along with a qualitative research method and an interpretive evaluation of interviews.

It was established that the concept of education of returning children is ever-changing. Two groups of influencing factors regarding a successful or unsuccessful integration of a child were determined in this article: internal and external factors. Child's motivation is considered the most essential factor while seeking a successful integration process. Other significant factors are cooperation with parents, constant improvement of competencies of educators as well as a positive attitude of the school community that is accepting the children. The main obstacles that Lithuanian educational institutions are facing at the moment are Lithuanian language education and nurturing, a lack of tolerance and competencies of educators. An evident incompatibility of educational documents and practical activities can create limitations regarding equal integration opportunities for returning children. The development and creation of a cooperative environment within the school is determined to be one of the most successful methods to facilitate the job of educators.